

پیامدهای معاهدات بین‌المللی در ایران

(2) سازمان‌های غیردولتی زنان

مینا احمدی*

چکیده:

در سال‌های اخیر اجرای راهبردهای سند پکن و کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان، تغییرات فرهنگی اجتماعی را در کشور ایجاد کرده است. از جمله این تغییرات، می‌توان به آموزش‌های حقوقی مبتنی بر دیدگاه فمینیسم، تأسیس و گسترش بی‌ضابطه سازمان‌های غیردولتی و توانمندسازی آنان بر مبنای دیدگاه‌های فمینیستی اشاره نمود. این موارد گام مهمی در جهت جهانی‌سازی ایده‌های غربی در کشور است. در این نوشتار برخی از اهداف و برنامه‌های سازمان‌های غیردولتی در ایران بیان شده و در پایان پیشنهادهایی جهت ساماندهی و برنامه‌ریزی برای سازمان‌های غیردولتی ارائه گردیده است.

واژگان کلیدی:

سازمان‌های غیردولتی، زنان، خانواده، سند پکن، کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان.

در آغاز دهه نود میلادی، سازمان ملل متحد به عنوان ارگان تحت فرمان قدرت‌های بزرگ^۱، جهت همخوانی سیاست‌ها و زیر مجموعه‌های این سازمان با روند جهانی سازی اقتصاد بازار آزاد؛ «سازمان توسعه ملل متحد» و «بخش امور اقتصاد و جامعه» را ایجاد نمود. تصمیم آنان این است که سلطه و میدان عمل خود را به وسیله گروه‌بندی‌های جدید، از جمله در بخش‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حتی با نام «جامعه مدنی» گسترش دهند. تشکیل سازمان‌های غیردولتی، گواه بارزی از این سیاست است که بر فضای بین‌المللی تأثیر به‌سزایی می‌گذارد. این سازمان‌ها اهداف و حرکت‌های اجتماعی را برای گروه‌هایی نظیر زنان، جوانان و کودکان طراحی، برنامه‌ریزی و پیگیری می‌کنند تا هر چه بیشتر برنامه‌های مورد نظر خود را در سطح ملی و بین‌المللی اجرا نمایند. سازمان ملل با سپردن نقش و موقعیت مشورتی به سازمان‌های غیردولتی از طریق شورای اقتصادی و اجتماعی، به این گونه سازمان‌ها نقش بیشتری سپرده است.

1) سازمان‌های غیردولتی

1-1) سازمان ملل و سازمان‌های غیردولتی

ساماندهی تشکلهای غیردولتی به عنوان جلوه‌هایی از جامعه مدنی و ایجاد شبکه‌های جهانی مرتبط با سازمان تجارت جهانی از جمله وظایف سازمان ملل متحد می‌باشد. بررسی‌ها نشان می‌دهد در هر منطقه‌ای که سازمان‌های غیردولتی گسترش

^۱ - روزولت رئیس جمهور وقت آمریکا حمایت خود را از تشکیل سازمان ملل متحد چنین اعلام کرد: «من با ایجاد یک مجمع جهانی که امکان بحث تمام و کمال را فراهم نماید مخالفتی ندارم مشروط بر آنکه مدیریت آن با قدرت‌های بزرگ باشد.» (به نقل از حقوق جهانی بشر از دیدگاه اسلام و غرب، محمدتقی جعفری). عملکرد سازمان ملل در منازعات بین‌المللی نیز نشان می‌دهد که همواره یا به نفع ابرقدرت‌ها عمل کرده یا در مقابل آنان اقدام بازدارنده جدی به عمل نیاورده است. مطالعه نقش سازمان ملل در بحران‌هایی چون اشغال فلسطین و تداوم دولت اسرائیل، جنگ دوکره، ویتنام، بوسنی و هرزگوین، لیبی، بحران سومالی، حمله عراق به ایران، حمله آمریکا و انگلیس به افغانستان، عراق و اخیراً اخراج نیروهای سوریه از لبنان به دنبال ترور رفیق حریری و نوع مداخلات در موضوع استفاده صلح‌آمیز ایران از انرژی هسته‌ای به وضوح این مدعا را اثبات می‌نماید. بیهوده نیست که امام خمینی(ره) فرمودند «سازمان ملل در خدمت ابرقدرت‌ها و برای بازی دادن کشورها است» (امام خمینی(ره)، صحیفه نور، ج 13، ص 190).

یافته‌اند، اعتراضات مستقیم و مستقل طبقاتی فروکش می‌کند و در مقابل، بازار آزاد و اهداف سرمایه‌نئولیبرال بدون مانع و مخالفتی گسترش پیدا می‌کند.

نقطه پایداری و مشترک این سازمان‌ها و بانک جهانی در پرداختن به مسائل اجتماعی مثل فقر، تبعیض جنسیتی، کودکان خیابانی، آلودگی هوا، قربانیان خشونت و... مخالفت مشترک آنان نسبت به تمرکز دولتی یا دولت‌گرایی می‌باشد؛ تا بدین وسیله به اهداف نهایی بنگاه‌های جهانی دست یابند. بدین لحاظ می‌توان اذعان نمود، علی‌رغم نام و ادعاهای رایج، این‌گونه سازمان‌های غیردولتی چندان هم غیردولتی نیستند. زیرا بودجه برخی از این مراکز از سوی ارگان‌هایی که سرانجام به نوعی با شرکت‌های چند ملیتی پیوند دارند، تأمین می‌شود؛ زیرا سازمان‌های غیردولتی سازمان‌هایی پرهزینه هستند. بر اساس گزارش یونسکو در سال 1995، در موزامبیک هزینه خدمات بهداشتی ارائه شده به وسیله سازمان‌های غیردولتی ده برابر هزینه خدمات بهداشتی دولتی بوده است. سازمان‌های غیردولتی به جای استفاده از پزشکان کشور خود، از کشورهای خارجی پزشک متخصص می‌آوردند. برخی از محققان از جمله «ژوزف‌هانلون» در موزامبیک، از سازمان‌های غیردولتی به نام «میسونرهای» جدید یاد می‌کند.

با توجه به این تجربه جهانی معلوم می‌شود هرچند سازمان‌های غیردولتی مردمی می‌توانند برای کشور آثار و پیامدهای مثبتی داشته باشند؛ ولی آنچه در چند سال اخیر به عنوان یک جریان حساس و قابل تأمل مشاهده می‌شود؛ حمایت از تأسیس سازمان‌های غیردولتی با رهنمود، هدایت و حمایت سازمان ملل می‌باشد تا جهانی شدن با الگوها و مفاهیم غربی تسهیل گردد.

2-1) سند پکن و سازمان‌های غیردولتی

سازمان ملل متحد تلاش پیگیر و مستمر جهت حمایت از دوره‌های آموزشی برای سازمان‌های غیردولتی زنان انجام داده است. در این کلاس‌ها مفاهیم غربی فمینیسم به سراسر جهان گسترانده شد و سیاست‌های کلان همه کشورها در مسائل زنان بر مبنای

الگوی اروپایی - آمریکایی موجود در سند پکن قرار گرفت.¹ لذا در این نوشتار و گزارش مستند ابتدا نمونه‌هایی از تأکیدات سند پکن بر تأسیس و گسترش سازمان‌های غیردولتی زنان ارایه می‌شود و سپس وضعیت موجود در زمینه تاریخچه سازمان‌های غیردولتی زنان در ایران، گسترش غیرطبیعی آن و همکاری سازمان‌های غیردولتی زنان با سازمان ملل مورد بررسی قرار می‌گیرد.

1-2-1) حمایت از سازمان‌های غیردولتی زنان

در حال حاضر بنیادهای بین‌المللی، سازمان ملل و اتحادیه اروپا، «استانداردهای حقوق بشر و حقوق زنان» را تدوین نموده‌اند تا سازمان‌های غیردولتی همین استانداردها را ترویج نموده و پیگیر دستیابی به آن باشند؛ اما از آنجا که مبانی فکری اسناد بین‌المللی، برخاسته از آموزه‌های اومانیزم، لیبرالیسم، پلورالیسم و سکولاریسم است؛ در واقع مبانی اعتقادی، قواعد و قوانین حقوقی کشورهای غربی به سایر کشورها دیکته شده است. به همین جهت در سند کارپایه پکن، به نقش ویژه سازمان‌های غیردولتی، در اجرای مفاد این سند و سایر اسناد بین‌المللی اشاره شده است. چند ماده از این سند که در رابطه با سازمان‌های غیردولتی می‌باشد، به عنوان نمونه اشاره می‌شود:

ماده 350: «سازمان‌های غیردولتی و اقدام کنندگان دیگر جامعه مدنی باید به تخصیص منابع لازم برای اجرای کارپایه ترغیب شوند. دولت‌ها به منظور بسیج منابع توسط سازمان‌های غیردولتی به ویژه سازمان‌ها و شبکه‌های زنان، گروه‌های فمینیستی و دیگر اقدام کنندگان جامعه مدنی باید محیط حمایتی ایجاد کنند تا آنان بتوانند در راستای مقصود سهیم شوند. به همین دلیل باید توان سازمان‌های غیردولتی از این لحاظ تقویت و فزونی یابد» (کارپایه عمل و اعلامیه پکن، 1375: ص 218).

¹ - آقای «زنتین دسای» (معاون دبیر کل سازمان ملل در بهار سال 1374 ش و 1995 م) در ارتباط با اهداف کنفرانس جهانی زن در پکن می‌گوید: «این کنفرانس‌ها دارای یک سلسله اهداف مشترک هستند که در رأس آنها می‌توان به تدوین و تبیین و استاندارد نمودن ارزش‌ها، روش‌ها و پیش‌های فرهنگی - اجتماعی عمدتاً با خاستگاه غربی از طریق تمسک جستن به مشروعیت بین‌المللی یاد کرد. (فصلنامه کتاب زنان، 1377: ش 1، ص 162) «مادلین آلبرایت» نماینده سابق آمریکا در سازمان ملل و وزیر پیشین امور خارجه آمریکا نیز هنگام برگزاری اجلاس پکن اعلام کرد: «اهداف کنفرانس جهانی زن در راستای سیاست‌های دولت آمریکا تنظیم و اجرا شده است» (روزنامه اطلاعات، 1374/5/28).

- ماده 20: «ما پذیرفته‌ایم که مشارکت و کمک همه بخش‌های جامعه مدنی به ویژه گروه‌ها و شبکه‌های زنان و سایر سازمان‌های غیردولتی و سازمان‌های مبتنی بر اجتماع، ضمن احترام کامل به خودمختاری آنها، با همکاری دولت‌ها، در اجرا و پیگیری مؤثر این کارپایه عمل حائز اهمیت است» (همان، ص 17).

- ماده 30: «... از کلیه بخش‌های جامعه مدنی و سازمان‌های غیردولتی درخواست می‌کنیم با همکاری دولت‌ها، خود را کاملاً به کارپایه عمل متعهد سازند و به اجرای آن کمک کنند» (همان، ص 31).

- ماده 111: «تأمین مساعدت مادی و همبستگی مقتضی با سازمان‌های غیردولتی به منظور تقویت زنان در پرداختن به امور جوانان از جمله بهداشت جنسی و زادآوری» (همان، ص 89).

- ماده 192، بند (ح): «سازمان‌های غیردولتی نسبت به شرکت در کنفرانس‌های ملل متحد و فرآیندهای مقدماتی آنها مورد تشویق و حمایت قرار گیرند» (همان، ص 145).

- ماده 228: «سازمان‌های غیردولتی، سازمان‌های زنان و گروه‌های فمینیستی از طریق فعالیت‌های مردمی، ایجاد ارتباطات شبکه‌ای و مدافعات، نقش شتاب‌انگیزی در ارتقای حقوق بشر مربوط به زنان ایفا کرده‌اند و نیاز دارند دولت‌ها آنان را تشویق و حمایت نمایند و اطلاعات لازم را در اختیارشان قرار دهند تا این فعالیت‌ها را برگزار کنند» (همان، ص 160).

- ماده 232، بند (س): «کلیه سازمان‌های غیردولتی و اعضای آنها که در زمینه حمایت و اعتلای حقوق بشر، حقوق مدنی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی شامل حق توسعه فعالیت می‌نمایند، باید از کلیه حقوق بشر و آزادی‌های بنیادین بر اساس اعلامیه جهانی حقوق بشر و دیگر اسناد حقوق بشر به طور کامل از حمایت قوانین ملی برخوردار شوند» (همان، ص 168).

- ماده 289: «سازمان‌های غیردولتی و مردمی نقش خاصی در ایجاد جو اجتماعی، اقتصادی و سیاسی مبتنی بر برابری زنان و مردان دارند. زنان باید فعالانه در اجرا و نظارت بر کارپایه عمل پکن دخیل باشند» (همان، ص 202).

- ماده 124، بند (د): «دولت‌ها از تدابیر سازمان‌های زنان و سازمان‌های غیردولتی

در سراسر جهان در راستای ارتقای آگاهی عموم از خشونت علیه زنان و کمک به امحای آن حمایت نمایند» (همان، ص 98).

در راستای تحقق اهداف فوق با هدایت و حمایت سازمان ملل روز به روز بر تعداد و نقش سازمان‌های غیردولتی افزوده شده است. این تشکل‌ها معمولاً ابزار بسیار مناسبی در جهت تحقق اهداف سازمان ملل می‌باشند؛ از جمله آنکه سازمان‌های غیردولتی در مورد نحوه اجرای مصوبات سازمان ملل و معاهدات کشورها به سازمان ملل گزارش ارائه می‌دهند. در حال حاضر اعمال فشار بازرسان سازمان ملل درباره حقوق بشر، حقوق زنان و حقوق اقلیت‌ها، بیشتر مبتنی بر گزارش غیردولتی‌ها است.

2-1-2) سازمان‌های غیردولتی زنان قبل از انقلاب اسلامی

سازمان‌های غیردولتی در ایران سابقه‌ای طولانی دارند. قبل از انقلاب مردان و زنان خیر، با اتکاء بر حمایت‌های مالی مردم انواع فعالیت‌های خیرخواهانه انجام می‌دادند. هم‌چنین تشکیلات غیردولتی مذهبی نیز با مدیریت مراجع عظام دینی و ائمه جماعات با اتکاء بر منابع مالی مردمی از جمله خمس و زکات، جزء تشکیلات غیردولتی فعال و مؤثر در ایران بودند، تمامی این تشکل‌ها در قالب خیریه‌ها، هیأت‌های مذهبی، حسینیه‌ها، مساجد و صندوق‌های قرض‌الحسنه به فعالیت‌های متنوعی همچون حمایت مالی از مستمندان، معلولان، بیماران، خدمات درمانی رایگان یا کم هزینه، کمک به ازدواج جوانان و آموزش‌های مختلف خصوصاً آموزش‌های دینی می‌پرداختند. همراه با این تشکل‌های مردمی، برخی سازمان‌های به ظاهر غیردولتی توسط حاکمان دولتی ایجاد و مورد حمایت واقع شدند؛ حوزه فعالیت این سازمان‌ها معمولاً در بخش زنان و جوانان بود. برخی سازمان‌های غیردولتی زنان در زمان رژیم پهلوی عبارت بودند از: «جمعیت بانوان صلح جو به ریاست طاهره اسکندری»، «انجمن ملی حمایت از زنان بی‌پناه به ریاست ارفع دولت‌شاهی»، «جمعیت دختران دانشجو به ریاست سهیلا شیبانی» و... این انجمن‌ها مورد حمایت رژیم شاهنشاهی بودند. حتی برخی سازمان‌های متعلق به اقلیت‌های دینی نیز مورد تأیید رژیم شاهنشاهی بودند، لذا به طور رسمی در کشور فعالیت می‌کردند، تعدادی از آنها عبارت بودند از: «انجمن خیریه بانوان ارامنه»، «انجمن‌های گین»، «سازمان بانوان یهودی»، «انجمن خیریه بانوان ارامنه تهران» و

«انجمن بانوان آشوری و کلدانی».

علاوه بر سازمان‌های به ظاهر غیردولتی فوق، حکومت پهلوی تشکلهایی را در وزارتخانه‌ها و سایر مراکز دولتی ایجاد نمود که به سازماندهی فعالیت‌های متنوع زنان در آن مرکز می‌پرداخت. این تشکلهای عمدتاً در سال 1350-1346 سازماندهی شده که در رأس آنها «سازمان زنان» رژیم پهلوی قرار داشت. بعضی از این سازمان‌های غیردولتی عبارتند از: «جمعیت زنان وزارت اطلاعات» (1346)، «جمعیت زنان وزارت کشاورزی» (1346)، «جمعیت زنان وزارت پست و تلگراف» (1346)، «جمعیت زنان سازمان امور اداری و استخدامی کشور» (1346)، «جمعیت زنان شهرداری» (1346)، «جمعیت زنان وزارت کشور» (1346)، «جمعیت زنان وزارت راه و ترابری» (1346)، «جمعیت بانوان بانک کشاورزی» (1349)، «جمعیت زنان وزارت آب و برق» (1349)، «جمعیت زنان بانک اعتبارات» (1349)، «جمعیت زنان بانک ایران و انگلیس» (1350)، «جمعیت زنان بانک عمران» (1350)، «جمعیت زنان بانک ملی ایران» (1350)، «جمعیت زنان وزارت علوم و آموزش عالی» (1350)، «جمعیت زنان وزارت دارایی» (1350)، «جمعیت زنان هواشناسی» (1350) و «جمعیت زنان هواپیمایی کشور» (1350).

3-2-1) سازمان‌های غیردولتی زنان پس از انقلاب اسلامی

با ظهور انقلاب اسلامی در ایران تشکلهای مردمی مورد حمایت دولت گسترش چشمگیری یافت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی معضلات تشکیل حکومتی نوپا که هیچ تجربه قبلی نداشت، فقط با مشارکت گسترده مردم در نهادهای «جهاد سازندگی»، «کمیته امداد امام خمینی (ره)»، «سپاه پاسداران انقلاب اسلامی»، «کمیته انقلاب اسلامی»، «بسیج مستضعفان» و... حل و فصل می‌شد. با گسترش نهادهای مردمی و غیردولتی، ضرورت ساماندهی آنها و حمایت مالی و غیرمالی از آنان توسط دولت، هرچه بیشتر احساس می‌شد، ولی متأسفانه با عدم برنامه‌ریزی منسجم و حساب شده از جانب دولت، برخی از این سازمان‌ها به تمام اهداف خود نرسیدند. در همین راستا در اوایل انقلاب، چند سازمان غیردولتی شکل گرفت که چندان فعالیتی در موضوع زنان نداشتند. اما برخی زنان ایرانی در خارج از کشور در دهه 60 فعالیت‌های خود را آغاز

کردند. مخالفان مقیم خارج، در ادامه راه همراه با تحلیلگران غربی به این نتیجه رسیدند که مبارزه با نظام اسلامی تنها از راه فرهنگی و در مدت طولانی امکان پذیر است. بدین ترتیب زنانی که در پرونده خود تجربه مبارزه با انقلاب را داشتند در قالب گروه‌های چپ یا گروه‌های سلطنت طلب به طرف رشته مطالعات زنان معطوف شدند. هم‌چنین برخی از نظریه پردازان فمینیسم اسلامی، به همکاری با نهادهای بین‌المللی در موضوع حقوق زنان پرداختند. بعضی از آنها عبارتند از: «مهناز افخمی»، وزیر مشاور امور زنان در زمان پهلوی و از همکاران سازمان ملل متحد؛ «هایده مغیثی» دکترای مطالعات زنان؛ «پروین پایدار»، مسئول سازمان uniteverm¹؛ «نیره توحیدی» فوق دکترای دانشگاه کانادا و دکتر «افسانه نجم آبادی» از مسئولان فصلنامه «ایران نامه» چاپ آمریکا که دو فرد اخیر جزء مطرح‌کنندگان دیدگاه فمینیسم اسلامی هستند.

در ایران نیز گروه‌هایی از زنان سکولار با تشکیل جلسات منظم در منازل، مسائل زنان را از منظر تئوری‌های فمینیسم تحلیل و در ادامه به انتشار کتاب، مجله و تأسیس مؤسسه‌های انتشاراتی می‌پرداختند. تعدادی از این زنان پس از مدتی هم‌زمان با باز شدن فضای سیاسی-اجتماعی، در سازمان‌های غیردولتی با موضوع حقوق زنان، حقوق کودکان و حفظ محیط زیست با رویکرد فمینیستی شروع به فعالیت نمودند، در ادامه گروه‌های مذهبی تجددگرا نیز که اکنون فمینیست اسلامی می‌باشند، با اندکی تأخیر و البته به شکل محدودتر شروع به فعالیت کردند.

در سال 1372، حدود 32 سازمان غیردولتی زنان در داخل کشور فعال بودند که فعالیت اغلب آنها خیریه بود. در این سال‌ها نماینده سازمان‌های غیردولتی زنان در سازمان ملل، خانم «اعظم طالقانی» بود و سایر سازمان‌های غیردولتی حضور فعال بین‌المللی نداشتند. در ادامه این سازمان با نام «مؤسسه اسلامی بانوان» مقام مشورتی سازمان ملل را دریافت نمود. در سال 1373 مسئولان تصمیم گرفتند که به صورت گسترده و فعال در اجلاس جهانی زن در کشور پکن شرکت نمایند و از آنجا که یکی از سیاست‌های سازمان ملل در جهان، حمایت از سازمان‌های غیردولتی زنان و

¹ - سازمانی زیر نظر سازمان ملل برای ساماندهی سازمان‌های غیردولتی در کشورهای پاکستان، ازبکستان، آسیای مرکزی، تاجیکستان و افغانستان.

ساماندهی آنها است؛ لذا از ایران تقاضا شد تا سازمان‌های غیردولتی زنان ایران در نشست‌های ویژه سازمان‌های غیردولتی زنان کشورها حضور یابند و بدین گونه سرفصل جدیدی در مهندسی اجتماعی کشور آغاز شد. در این راستا تلاش‌های گسترده‌ای جهت تأسیس وسیع سازمان‌های غیردولتی زنان در ایران انجام شد، لذا تعدادی از بانوان که به تازگی با الفاظ دیکته شده سازمان ملل آشنا شده بودند، اقدام به تأسیس سازمان‌های غیردولتی نمودند که گاه برخی سازمان‌ها هم دو یا سه عضو بیشتر نداشته و فعالیت مردمی خاصی هم انجام نمی‌دادند.

سرعت تشکیل سازمان‌های غیردولتی در سال‌های اخیر به گونه‌ای بود که رئیس مرکز امور مشارکت زنان اعلام نمود: «در سال 1375 فقط 75 تشکل غیردولتی زنان فعال بود، اما در سال 1382، در کشور 300 تشکل غیردولتی زنان مشغول فعالیت هستند» (www.Iranmanianews.com).

طباطبایی مشاور یونسکو در امور سازمان‌های غیردولتی ایران عنوان نمود: «طبق آمار وزارت کشور، ایران در سال 1379 دارای 250 سازمان غیردولتی زنان بود که بیش از 70 درصد انجمن خیریه بود، ولی در سال 1380 بیش از 591 سازمان غیردولتی زنان تأسیس شد و در سال 1381 حدود 140 سازمان غیردولتی جدید به آنها افزوده شد و عملکرد این سازمان‌های غیردولتی نیز تغییر یافت، به گونه‌ای که فقط 16 درصد از این سازمان‌های غیردولتی به فعالیت خیریه‌ای می‌پرداختند. شتاب دولت در سال‌های اخیر جهت ایجاد سازمان‌های غیردولتی به میزانی بود که سازمان ملی جوانان، سازمان میراث فرهنگی، دفتر امور بانوان وزارت کشور (متولی ثبت سازمان‌های غیردولتی زنان)، معاونت اجتماعی و سیاسی وزارت کشور و مرکز امور مشارکت زنان ریاست جمهوری از ثبت سازمان‌های غیردولتی حمایت می‌کردند» (ماهنامه حورا، شهریور 1383). هم‌چنین وزارت علوم و سازمان دانش‌آموزی نیز فعالانه از تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی حمایت کردند.

3-1) بودجه سازمان‌های غیردولتی زنان

در تعریف رایج سازمان غیردولتی آمده: «این سازمان‌ها باید مستقل از دولت بوده و از دولت پولی دریافت نکنند». اما در چند سال اخیر مرکز امور مشارکت زنان و سازمان

ملی جوانان با حمایت‌های مالی گسترده، سازمان‌های غیردولتی بسیاری را تأسیس نمودند و این مطلب را در گزارش عملکرد خود اعلام کردند. هم‌چنین در برنامه سوم و چهارم توسعه نیز به حمایت از این سازمان‌ها اشاره شده و سالیانه مبالغ هنگفتی به صورت مستقیم صرف تشکیل و تقویت این سازمان‌ها شده است. علاوه بر آن بخشی از حمایت‌ها نیز از ردیف‌های دیگر چون حفظ محیط زیست، حمایت از IT و حمایت از طرح‌های پژوهشی نصیب سازمان‌های غیردولتی شده است. «مهدی یساولی» مدیرکل دفتر مشارکت‌های مردمی سازمان حفظ محیط زیست در تاریخ 83/7/12 اعلام نمود: «ریاست جمهوری یک میلیارد تومان اعتبار مستقیم به تشکلهای زیست محیطی اختصاص داد» (روزنامه ایران، 83/7/13). جالب توجه آنکه برخی سازمان‌های غیردولتی مربوط به محیط زیست از سازمان‌های بین‌المللی نیز جداگانه پول دریافت می‌کردند. مثلاً «جواد امین‌منصور» معاون اداره امور اقتصادی و بین‌المللی وزارت امور خارجه، اعلام نمود: «صندوق بین‌المللی محیط زیست (GEF) در سه سال اخیر به طور متوسط سالانه 450 هزار دلار به تشکلهای غیردولتی ایران کمک کرده است. این مبلغ از سوی کمیته راهبردی و چند نهاد دولتی که عضو آن هستند، پرداخت شده است» (روزنامه همشهری، 83/7/17). هم‌چنین امروزه برخی تشکلهای زیست محیطی کشور به فعالیتهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی می‌پردازند که این فعالیت‌ها در راستای اجرایی نمودن مفاد اسناد سازمان ملل می‌باشد.

بزرگ‌ترین و گسترده‌ترین قرارداد جهت حمایت از سازمان‌های غیردولتی، با عنوان «صندوق توسعه محلی» با سرمایه‌گذاری بانک جهانی (150 میلیون دلار) و وزارت کشور (50 میلیون دلار) در سال 1383 منعقد گردید. مجری این طرح طبق قرارداد باید سازمان‌های غیردولتی و شوراهای اسلامی شهرها باشند. این طرح 6 ساله در استان‌های تهران، همدان، خوزستان و خراسان اجرا می‌شود. وزارت کشور در سال اول 50 میلیارد ریال و بانک جهانی 150 میلیون دلار در سال‌های بعد هزینه خواهد نمود. این اعتبارات از محل بودجه عمومی کشور و به مدت 160 ماه بازپرداخت می‌شود. نتایج اجرای این طرح به شرح ذیل می‌باشد: همکاری بین‌المللی تشکلهای غیردولتی، ایجاد زمینه مساعد برای همکاری سازمان‌های غیردولتی با شهرداری‌ها در مورد امور فرهنگی، آموزشی و بهداشتی با حوزه معاونت امور اجتماعی و شوراهای وزارت

کشور. کمیته راهبری ملی این طرح متشکل از: معاون امور اجتماعی و شوراهای وزارت کشور، معاون امور اجتماعی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، دو نماینده از سازمان‌های غیردولتی، یک نماینده از سازمان‌های غیردولتی زنان، یک نماینده از سازمان‌های غیردولتی منطقه‌ای، چهار نماینده از شوراهای استان‌های همدان، خراسان، خوزستان و تهران، مدیرکل دفتر هماهنگی و پیگیری شوراهای وزارت کشور، نمایندگانی از وزارت تعاون، وزارت بهداشت، وزارت جهاد و کشاورزی، معاون امور اقتصاد و دارایی و رئیس سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های فنی ایران است. (ماهنامه داوطلب، 1383: ش 19-18)

در این بخش چند مورد از حمایت‌های مالی دولتی از سازمان‌های غیردولتی بیان می‌شود:

- طرح پرداخت یارانه به احزاب در مجلس ششم پیشنهاد شد، این طرح در شورای نگهبان مورد قبول واقع نشد، اما چندی بعد اعلام شد این مبلغ از بودجه و تنخواه ریاست‌جمهوری به احزاب اعطا خواهد شد.

- وزارت کشور 30 درصد بودجه احزاب را به سازمان‌های غیردولتی پرداخت خواهد کرد. (روزنامه اطلاعات، 83/6)

- در دوره دوم انتخابات ریاست جمهوری سید محمد خاتمی حدود هشتصد میلیون تا یک میلیارد تومان از طریق وزارت کشور هزینه شد، تا سازمان‌های غیردولتی جدید شروع به کار کنند. (همان)

- در بودجه سال 83 نیز تبصره‌ای برای توسعه کمی و کیفی سازمان‌های غیردولتی زنان قرار داده شد.^۱ فعالیت این سازمان‌ها عمدتاً خیریه‌ای^۲ نبوده، بلکه بیشتر فعالیت‌ها

^۱ - مطابق مصوبه هیأت وزیران در تاریخ 82/1/20 وزارت کشور ظرف مدت 6 ماه باید مجموعه فعالیت‌های کانون‌های موجود را با این تصویب نامه تطبیق دهد. در این تصویب نامه مقرر گردید که فعالیت‌های مربوط به کانون‌های فرهنگی بانوان به روش واگذاری مدیر، در اختیار قرار دادن ساختمان‌های دولتی در زمینه امور پژوهشی، دادن اعتبارات مقرر جهت فعالیت بانوان، اجازه انعقاد قرارداد در زمینه امور پژوهشی، آموزشی، فرهنگی و سایر طرح‌های مربوط به بانوان در دستگاه‌های دولتی توسط وزارت کشور به تشکلهای غیردولتی واگذار شود. (روزنامه رسمی، ش 16943، تاریخ 82/2/13)

^۲ - اخیراً انجمن کودکان توان‌یاب که به کار توان‌بخشی کودکان کم‌توان می‌پردازد به دلیل کمبود بودجه در حال متوقف کردن فعالیت‌های خود است. (ماهنامه داوطلب، 1383، ش 21-22)

در راستای مسائل فرهنگی و اجتماعی بود. (روزنامه شرق، 83/4/17) فعالیت‌های مذهبی نیز درصد بسیار کمی از این فعالیت‌ها را به خود اختصاص می‌داد. به عنوان نمونه در سال 1381، حدود 90 سازمان در زمینه فرهنگی و اجتماعی و 23 سازمان در فعالیت‌های خیریه‌ای مشارکت داشته‌اند. حال آنکه در سال 1383 موضوعات فرهنگی و اجتماعی که این سازمان‌ها در آن زمینه فعالیت می‌کردند، عمدتاً حقوق بشر، حقوق زنان، حقوق کودکان، حقوق جوانان و محیط زیست بود. هر چند اکثر سازمان‌های غیردولتی که در زمینه محیط زیست فعالیت می‌کنند، معمولاً به مسأله زنان و جنسیت نیز می‌پردازند.

هم‌چنین در قانون برنامه چهارم توسعه نیز دولت در موارد مختلف مکلف شده است، از تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی (در برخی بندها بدون ذکر هیچ قیدی!) حمایت کند، به عنوان نمونه در ماده 100، بند «د»، دولت مکلف به تأمین آزادی و امنیت لازم برای رشد تشکل‌های اجتماعی در زمینه صیانت از حقوق کودکان و زنان شده است. هم‌چنین در ماده 111 دولت مکلف به تقدیم لایحه حمایت از ایجاد و گسترش سازمان‌های غیردولتی، نهادهای مدنی و تشکل‌های زنان به مجلس شورای اسلامی گردیده است.

4-1) حساسیت سازمان‌های غیردولتی

سیاست سازمان ملل گسترش و تقویت سازمان‌های غیردولتی بوده است، لذا کشورهای جهان به انجام آن فراخوانده شده‌اند. با افزایش این سازمان‌ها، دولت و نهادهای وابسته به دولت، آنها را نمایندگان واقعی افکار عمومی جامعه تلقی خواهند نمود که به سادگی نمی‌توان از کنار آنها گذشت. لذا از این جهت اهمیت به سزایی برای سازمان ملل و ملت‌ها و دولت‌ها دارد. زیرا با تقویت و حمایت از آنها می‌توان تغییرات عمومی مورد نظر را در ملت‌ها ایجاد نمود یا آنها را برای اقدامی خاص بسیج نمود. در حال حاضر جهت ایجاد تغییرات فرهنگی در کشورهای اسلامی، سازمان‌های غیردولتی بسیاری تأسیس شده است.

بنابراین گسترش و حمایت از سازمان‌های غیردولتی در ایران با هدایت مستقیم و غیر مستقیم توسط سازمان ملل می‌تواند، منجر به تغییرات اجتماعی و فرهنگی گردد که

چندان مناسبی با آرمان‌های نظام جمهوری اسلامی نداشته و بیشتر در راستای اهداف حامیان اقتصادی سازمان ملل باشد.

«مایکل لدین» عضو شورای امنیت ملی امریکا در مؤسسه «اقدام امریکایی» مجری طرح‌های مطالعاتی می‌باشد، وی در مصاحبه با شبکه CBN مورخ 28 آوریل 2004 در پاسخ به این پرسش: «برای ضربه زدن به مالاها در ایران چه طرحی دارید؟ اعلام می‌کند: از جمله راهکارها حمایت از سازمان‌های غیردولتی داخلی ایران و سازمان‌های صنفی می‌باشد که به کمک آن می‌توان میلیون‌ها نفر را در برابر حاکمان ایران قرار داد». جهت مشخص شدن حساسیت جایگاه سازمان‌های غیردولتی به سخنان یکی از فعالان سیاسی (خ.ت) در نشست سعادت‌آباد که سال 1381 در روزنامه کیهان چاپ شده اشاره می‌شود: «دوره حاکمیت ملی گذشته است و ضرورت دارد که پیوستن به حاکمیت بین‌المللی را به عنوان مسیر اجتناب ناپذیر برای عموم و حتی نخبگان جا بیندازیم. دولت‌های سنتی از طرفی نمی‌توانند نیازهای جدید جوامع خود را پاسخگو باشند و از طرف دیگر در تعامل با نظام بین‌الملل ناکارآمد هستند. به همین خاطر باید یک «آلترناتیو»¹ معقول به جای نظام‌های سنتی بر کشورها حکومت کند. دانشمندان علم سیاست و حکومت، وقتی می‌خواهند تعریفی برای آلترناتیو ارائه دهند، سازمان‌های غیردولتی را معرفی می‌کنند، این سازمان‌ها بهترین مجموعه‌هایی هستند که می‌توانند جانشین نظام‌های سنتی شوند، زیرا این سازمان‌ها بدون جنگ و خونریزی نظام‌های سیاسی سنتی را فرو می‌پاشند و به تدریج هر یک از آنها، بر حسب تخصصشان جای یکی از نهادهای مدیریتی را می‌گیرند. اگر به طرف ترویج و حاکم کردن سازمان‌های غیردولتی برویم، بدون آنکه به براندازی و خیانت متهم شویم، کارمان را انجام داده‌ایم. ما باید به دنبال گرفتن نقش در نظام بین‌الملل باشیم. به این معنی که «باید و نباید» را از فرهنگ، اعتقاد و مذهب نگیریم، بلکه نظام بین‌الملل هر چه را که برای زندگی بهتر تعیین نمود و ما را به انجام آن موظف ساخت، انجام دهیم. انتظار جهانی از ما این است که با سازمان‌های غیردولتی به جنگ مفهوم و ساختار حاکمیت ملی برویم. باید به نظم و نظام جهانی شدن تن بدهیم. البته این مسیر اولاً با تبلیغ و نهادینه کردن

سازمان‌های غیردولتی و ثانیاً با ادبیاتی سلبی در مواجهه با نظام سنتی و ملی طی می‌شود. به هر حال مقولاتی مانند دین، روحانیت و حتی ملی‌گرایی مانع پذیرش ما از سوی سیستم جهانی می‌شوند، لذا ما باید از آنها دور شویم». علاوه بر سازمان ملل و آژانس‌های وابسته، برخی منابع از مداخله برخی بنیادهای خاص از قبیل بنیاد «فورد»، USA/AID در برنامه‌های توانمندسازی سازمان‌های غیردولتی خبر می‌دهند. (روزنامه وقایع اتفاقیه، 83/3/9)

2) ارزیابی سازمان‌های غیردولتی زنان در ایران

1-2) هدایت برخی سازمان‌های غیردولتی زنان توسط سازمان ملل

همان‌گونه که بیان شد در دهه اخیر سازمان ملل متحد جهت گسترش سازمان‌های غیردولتی در ایران پیگیری‌های قابل توجهی داشته است. در این بخش مواردی از برنامه‌های مشترک سازمان‌های غیردولتی زنان با سازمان ملل بیان می‌شود:

1-1-2) دفتر هماهنگی سازمان‌های غیردولتی زنان در ایران از فروردین 1373 به طور رسمی کار خود را آغاز نمود و اولین کارگاه آموزشی شیوه‌های افزایش بهره‌وری برای سازمان‌های غیردولتی در جمهوری اسلامی ایران در روزهای 27-28 فروردین 1374 با همکاری دفتر هماهنگی سازمان‌های غیردولتی و دفتر یونسف در تهران برگزار شد. (فصلنامه سیاست خارجی)

2-1-2) در تاریخ 15-16/12/73 کارگاه «آموزشی - مشورتی» سازمان‌های غیردولتی زنان و راهبردهای آینده توسط دفتر امور زنان ریاست جمهوری و آژانس‌های ذیربط سازمان ملل برگزار شد.

3-1-2) از سال 1374 تعدادی از سازمان‌های غیردولتی زنان در ارتباط با اجلاس جهانی زن در پکن، با هدایت سازمان ملل در ایران تشکیل شده‌اند. آژانس‌های سازمان ملل به دفتر امور زنان ریاست جمهوری کمک کرده و از یک کارشناس بین‌المللی برای ایجاد سازمان‌های غیردولتی زنان استفاده، همچنین از چاپ کتاب و نشریات در مورد مسایل زنان حمایت شده است. (فصلنامه سیاست خارجی) سازمان ملل در کتاب «زنان در حرکت» که در سال 1381 چاپ شد به برخی از این فعالیت‌ها اشاره نمود که چند

مورد ذیلاً بیان می‌شود:

- 4-1-2) ایجاد 100 سازمان غیردولتی زنان و پرداخت کمک مالی از آژانس‌های بین‌المللی و اجرای برنامه‌های آنها از سال 2000-1994 با همکاری یونیسف و صندوق جمعیت ملل متحد؛
- 5-1-2) آموزش 25 سازمان غیردولتی زنان طی یک دوره 6 ماهه در دانشگاه تهران با همکاری صندوق جمعیت ملل متحد (فصلنامه سیاست خارجی)؛
- 6-1-2) برگزاری کارگاه «جنسیت و برنامه‌ریزی» برای سازمان‌های غیردولتی زنان با همکاری صندوق جمعیت ملل متحد (ویژه‌نامه زنان در حرکت، 1381: ص 45)؛
- 7-1-2) برگزاری کارگاه «زنان و توسعه» جهت مدیریت سازمان‌های غیردولتی زنان با همکاری یونیسف؛
- 8-1-2) برگزاری 2 کارگاه آموزشی «سلامت بلوغ دختران» در سال 1376-1375 با همکاری یونیسف و شبکه ارتباطی سازمان‌های دولتی و غیردولتی؛
- از دیگر همکاری‌های سازمان ملل با سازمان‌های غیردولتی زنان در ایران به چند مورد دیگر می‌توان اشاره نمود:
- 9-1-2) برگزاری کارگاه «آماده‌سازی اجلاس بین‌المللی زنان 2000» (پکن+5) برای سازمان‌های غیردولتی زنان با همکاری وزارت امور خارجه و سازمان ملل (خبرنامه زنان، تیر 1379)؛
- 10-1-2) برگزاری کارگاه آموزشی «نقش زنان در قدرت و تصمیم‌گیری» برای سازمان‌های غیردولتی زنان با همکاری یونیسف، صندوق جمعیت ملل متحد و مرکز امور مشارکت زنان (ویژه نامه زنان در حرکت، 1381: ص 29)؛
- 11-1-2) برگزاری کارگاه مشورتی «زن و فقر در چارچوب توسعه انسانی پایدار» برای سازمان‌های غیردولتی زنان توسط 6 دفتر از سازمان ملل متحد، با سخنرانی آقای «شون» معاون مالی برنامه عمران ملل متحد و شرح فعالیت‌های دفتر عمران ملل متحد، این کارگاه مشورتی یکی از سه کارگاهی است که برای پیگیری «گزارش توسعه انسانی در ایران در سال 2000» برگزار شد؛¹

¹ - در این کارگاه خانم دکتر «شهرآشوب رضوی» مدیر طرح‌های زن و فقر مؤسسه تحقیق و توسعه اجتماعی

- 12-1-2) برگزاری گردهمایی بررسی «جایگاه قانونی سازمان‌های غیردولتی زنان» در اردیبهشت 1377 با همکاری صندوق جمعیت ملل متحد با هدف بررسی نقش سازمان‌های غیردولتی زنان در تحقق جامعه مدنی، تقویت، تبیین مشکلات قانونی و ایجاد پشتوانه‌های قانونی (ویژه نامه مشارکت زنان و دولت هفتم، ص 87)؛
- 13-1-2) برگزاری همایش «یونیسف، نهضت جهانی حقوق کودک و تشکل‌های غیردولتی» در فروردین 1380 توسط کانون نواندیشان جوان، این همایش با حمایت یونیسف و سخنرانی «لوک‌شوآن» جانشین ریاست یونیسف در تهران و مهندس «حائری» نماینده یونیسف در ایران برگزار شد. مهندس حائری اعلام نمود: «شرایط عضویت افراد در سازمان یونیسف پیش‌بینی شده و حاضر به همکاری در قالب طراحی برنامه‌ها و سوژه‌های اجرایی است» (روزنامه حیات نو، 80/1/20)؛
- 14-1-2) عضویت سازمان خبرنگاران جوان (ایران) در اداره اطلاعات عمومی سازمان ملل متحد؛ مطابق اعلام این اداره، اعضا باید با انتشار نشریه و برگزاری سمینار و کنفرانس، فعالیت‌های سازمان ملل را به اطلاع اعضا و مخاطبان خود برسانند. همچنین سازمان ملل اعلام نمود: «با جذب سازمان‌های غیردولتی، درصدد اتکاء صرف بر دولت‌ها و افزایش عملکرد خود در توسعه، ایجاد جامعه مدنی و برقراری صلح در دنیا است» (روزنامه اطلاعات، 79/11/8)؛
- 15-1-2) حضور چهار نماینده از سازمان‌های غیردولتی زنان ایران در پنجاه و هشتمین اجلاس حقوق بشر سازمان ملل متحد در سوئیس؛
- 16-1-2) قرارداد سازمان ملل با یک سازمان غیردولتی زنان در سال 1382 جهت ایجاد پایگاه اطلاع‌رسانی در زمینه مسائل حقوقی و ارائه مشاوره به زنان؛
- 17-1-2) برگزاری همایش «سازمان‌های غیردولتی، دستاوردها، چالش‌ها و چشم‌اندازها» در تاریخ 80/2/7 با همکاری سازمان ملل (آوای مشارکت، مهر 80)؛
- 18-1-2) برگزاری همایش «نقش و جایگاه سازمان‌های غیردولتی در عرصه فعالیت‌های ملی و بین‌المللی» با همکاری شورای جمعیت دفتر منطقه‌ای غرب آسیا و

شمال آفریقا و اعلام افزایش همکاری سازمان ملل و آژانس‌های چند ملیتی توسعه، همانند بانک جهانی با سازمان‌های غیردولتی محلی و بین‌المللی (آوای مشارکت، 1380: ش 1)؛

19-1-2) برگزاری کارگاه آموزشی «آموزش سیاستگذاری و اداره مطلوب سازمان‌های غیردولتی» برای 30 سازمان غیردولتی مورخ 26-80/10/24 با همکاری مرکز اطلاعات سازمان ملل با هدف ارتقاء دانش مدیران و اعضای سازمان‌های غیردولتی در زمینه‌هایی نظیر «جامعه مدنی در جهان و ایران، سازمان غیردولتی واقعی و سیاست‌های مربوط به سازمان‌های غیردولتی» (روزنامه صدای عدالت، 80/10/27)؛

20-1-2) برگزاری دوره‌های مطالعاتی و پژوهشی به مدت یک تا شش ماه برای انجمن صنفی روزنامه‌نگاران توسط یونسکو؛ (روزنامه نوروز، 81/1/21) حمایت یونسکو از راه‌اندازی سایت اینترنتی انجمن صنفی روزنامه‌نگاران (روزنامه همشهری، 80/11/29)؛

21-1-2) برگزاری چند همایش با همکاری یونیسف جهت آماده‌سازی سازمان‌های غیردولتی زنان و جوانان برای حضور در اجلاس جهانی «نهضت جهانی حقوق کودک» در سال 1380 (آوای مشارکت، مهر 80)؛

22-1-2) راه‌اندازی مرکز اطلاع‌رسانی کودکان و زنان توسط یونیسف در ایران از سال 1377 (روزنامه همشهری، 80/3/9)؛

23-1-2) برگزاری همایش «رسانه‌های جمعی و سازمان‌های غیردولتی» در خرداد 1380 با همکاری یونیسف (آوای مشارکت، مهر 80)؛

24-1-2) برگزاری دوره فشرده تحت عنوان «ملل متحد و سازمان‌های غیردولتی» در تاریخ 7-80/12/5، توسط دفتر هماهنگ‌کننده سازمان ملل در ایران؛ برخی مباحث مورد بحث در پایان دوره آموزشی عبارت بود از: درک بهتر جهت استفاده از امکانات برای همکاری با آژانس‌های بین‌المللی، ذکر نمونه‌های همکاری سازمان‌های غیردولتی و سازمان ملل و انتظارات سازمان ملل، آشنایی با کارمندان محلی و بین‌المللی سازمان ملل در ایران (روزنامه نوروز، 80/12/8)؛

25-1-2) برگزاری سمینار «بازسازی اجتماعی جامعه ایرانی، مسئولیت مشترک» برای حدود 130 سازمان غیردولتی در سال 1381 با همکاری مرکز اطلاعات سازمان

ملل (ماهنامه داوطلب، 1381: ش 3)؛

26-1-2) برگزاری دوره آموزشی «حقوق بشر بین‌المللی» برای سازمان‌های غیردولتی زنان با همکاری یونسکو در دانشگاه شهید بهشتی در خرداد 1381 (نشریه سبا، تابستان 1381)؛

27-1-2) برگزاری کارگاه «چگونگی جذب منابع مالی توسط سازمان‌های غیردولتی» در مرداد 1381 با حضور بیش از 30 سازمان غیردولتی و همکاری برنامه عمران سازمان ملل و سخنرانی خانم «دارابی» از برنامه عمران ملل متحد در زمینه نحوه تخصیص کمک‌های برنامه عمران سازمان ملل به سازمان‌های غیردولتی (ماهنامه داوطلب، 1381: ش 2)؛

28-1-2) برگزاری چهار نشست «گفت و گوی اجتماعی» توسط مرکز توانمندسازی جامعه مدنی در سال 1381؛ برخی از اعضای شرکت کننده در این نشست عبارت بودند از: نمایندگان برخی سازمان‌های غیردولتی ایرانی، نمایندگان مرکز اطلاعات سازمان ملل، دفتر کنترل مواد مخدر سازمان ملل، برنامه جهانی غذا و دفتر عمران سازمان ملل؛

29-1-2) نشست برخی سازمان‌های غیردولتی ایران با نمایندگان آژانس‌های ملل متحد در تاریخ 81/9/25 جهت بررسی «راه‌کارهای تسهیل ارتباط جامعه مدنی ایران و آژانس‌های ملل متحد» (ماهنامه داوطلب، 1381: ش 7)؛

30-1-2) برگزاری نشست مشترک سازمان‌های غیردولتی و برنامه عمران ملل متحد در زمینه «چگونگی تسهیل ارتباط میان سازمان‌های غیردولتی ایران و برنامه عمران ملل متحد» مورخ 82/1/19 (ماهنامه داوطلب، 1382: ش 11-12)؛

31-1-2) از آنجا که اجلاس جهانی در سازمان ملل با عنوان «آری گفتن به کودکان و نوجوانان» در دست اقدام بود، یونسف توسط سازمان‌های غیردولتی ایرانی فعالیت‌های متعددی انجام داد، از جمله: پایه‌گذاری کمیته اجرایی نهضت جهانی برای حمایت از کودکان و نوجوانان ایران با همکاری سازمان‌های غیردولتی، برگزاری همایش، نشست مطبوعاتی و... در نهایت تأیید صلاحیت تعداد خاصی از سازمان‌های غیردولتی جهت حضور در این اجلاس؛

32-1-2) تأسیس تعدادی مهد کودک در روستاها با همکاری یونسف و برخی

سازمان‌های غیردولتی (خبرنامه زنان، تیر 1380)؛

33-1-2) ایجاد سایت «بچه‌های دنیا» و آموزش حقوق توسط این سایت با همکاری یونیسف و برخی سازمان‌های غیردولتی (روزنامه اطلاعات، 80/8/9)؛
34-1-2) طرح «آموزش حقوق‌دانان کوچک» با همکاری سازمان ملل توسط سازمان غیردولتی «انجمن حامیان حقوق کودک» جهت تربیت و رشد حقوقی دانش‌آموزان مدارس، با استفاده از دانسته‌های سازمان‌های بین‌المللی (روزنامه انتخاب، 82/3/28)؛

35-1-2) نشست «اقدام جامعه مدنی برای اهداف توسعه هزاره» توسط مرکز اطلاعات همگانی سازمان ملل در تهران، «خانه فرهنگ و توسعه پایدار»، کنفدراسیون صنعت ایران و انجمن هزاره امید و با حضور اعضای نزدیک به 100 سازمان غیردولتی و نمایندگان آژانس‌های ملل متحد در تهران (www.shabakeh 2004/10/3)؛

36-1-2) جلسه «ارائه گزارش پیرامون روابط سازمان ملل متحد با جامعه مدنی» با حضور برخی سازمان‌های غیردولتی و آژانس‌های ملل متحد، در شهریور 1383؛ در این جلسه عنوان شد: «اعضای شورای امنیت گفتگوی خود را با جامعه مدنی از طریق مکانیسم‌های مختلفی تقویت خواهند کرد» (ماهنامه داوطلب، ش 22-21).

3) مهمترین اقدامات سازمان‌های غیردولتی در ارتباط با سازمان ملل

3-1) آموزش و اطلاع‌رسانی

سازمان‌های غیردولتی از وضعیت زنان، کودکان و حقوق بشر به سازمان ملل گزارش می‌دهند. بدین جهت گزارش نویسی، تهیه خبر و خبررسانی از سوی سازمان‌های غیردولتی حائز اهمیت می‌باشد. لذا سازمان ملل دوره‌های آموزشی اطلاع‌رسانی برای سازمان‌های غیردولتی برگزار نمود و برای این کار هم‌چنین مرکزی به نام «مرکز توانمندسازی سازمان‌های جامعه مدنی» با حمایت سازمان ملل متحد تأسیس شد.

3-2) دریافت مقام مشورتی از سازمان ملل

دریافت مقام مشورتی به سهولت به سازمان‌های غیردولتی اعطا نمی‌شود؛ از جمله

شرایط دریافت این مقام تعهد به پذیرش اهداف UN و تلاش جهت اجرای آن اهداف می‌باشد. این سازمان‌ها معمولاً توسط آژانس‌های بین‌المللی تغذیه فکری و اطلاعاتی می‌شوند و سایر سازمان‌های غیردولتی را با اهداف سازمان ملل همسو می‌نمایند. تاکنون این مقام توسط چند سازمان غیردولتی ایرانی کسب شده است که به آنها این امکان را می‌دهد تا به آسانی در اجلاس‌های بین‌المللی شرکت کنند. برخی از این سازمان‌های غیردولتی دارای گرایش‌های فمینیستی می‌باشند.

3-3) ارتباط با سازمان‌های بین‌المللی خصوصی

برخی از سازمان‌های غیردولتی با شرکت‌های بین‌المللی خصوصی غربی همکاری‌هایی دارند. این ارتباط‌ها نشان می‌دهد، سرمایه‌گذاری برای چنین سازمان‌هایی، خالی از فایده (حتی در درازمدت) نمی‌باشد.

3-4) ارتباط با سازمان‌های غیردولتی خارج از کشور

برخی از سازمان‌های غیردولتی خارجی با سازمان‌های غیردولتی ایرانیان معاند نظام ارتباط برقرار می‌کنند. به طور نمونه «مرکز فرهنگی زنان» با «بنیاد پژوهش‌های زنان ایران در آمریکا» ارتباط برقرار کرده و از مرکز فرهنگی زنان طی نامه‌ای درخواست نموده، نشست بعدی بنیاد در کشور همسایه فارسی زبان برگزار شود، تا ضمن ایجاد شبکه ارتباطی، امکان حضور سازمان‌های غیردولتی ایران در این نشست فراهم گردد. هم‌چنین در این نامه آمده: این گردهمایی در موقعیتی که سازمان‌های غیردولتی ایران به شدت نیازمند تجارب این بنیاد می‌باشند، بسیار ضروری است. هم‌چنین تعامل مستقیم با جنبش جهانی زنان که دارای تجارب غنی در جنبش بین‌المللی هستند، مغتنم می‌باشد.

3-5) ایجاد وب‌سایت اطلاع‌رسانی

برخی سازمان‌های غیردولتی جهت انتشار آراء، افکار، فعالیت و اطلاع‌رسانی به سایر سازمان‌های غیردولتی جهت الگو برداری و حرکت جمعی، اقدام به تأسیس وب‌سایت نموده‌اند. البته برخی سازمان‌های غیردولتی مطالب سایت را فقط به زبان انگلیسی ارائه می‌دهند!!

6-3) چاپ کتاب، نشریه و ...

مهمترین فعالیت برخی سازمان‌های غیردولتی زنان تأسیس مراکز نشر، چاپ و انتشار کتاب (اغلب طرح دیدگاه‌های لیبرالیستی و فمینیستی)، بولتن، خبرنامه سازمان غیر دولتی و توزیع آن در بین سایر سازمان‌های غیردولتی می‌باشد.

7-3) برگزاری نشست، گردهمایی و کارگاه آموزشی

نشست، گردهمایی و کارگاه آموزشی در سازمان‌های غیردولتی زنان مکرراً برگزار می‌شود. در این نشست‌ها معمولاً سازمان‌های غیر دولتی از اخبار و رویدادهای مهم داخل و خارج (فعالیت‌های بین‌المللی) یکدیگر را مطلع می‌سازند. همچنین اطلاعات و متون آموزشی که از سوی سازمان‌های بین‌المللی ارسال می‌شود، در این کارگاه‌ها آموزش داده می‌شود. اولین گام در کارگاه‌های آموزشی، پرورش مربی است؛ تا آنها این اقدام را در شهرستان‌ها یا دستگاه‌های ذیربط انجام دهند. متأسفانه محتوای آموزشی در این کارگاه‌ها عموماً فمینیستی و بیگانه با آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ملی می‌باشد.

به طور نمونه در سال گذشته کارگاه آموزشی مهارت‌های ارتباطی و چانه زنی ویژه سازمان‌های غیر دولتی زنان توسط یکی از سازمان‌های غیردولتی زنان به مدت 5 روز برگزار شد. خانم «مری استفنسون» از کمیسیون ملی زنان انگلیس یکی از مربیای کارگاه بود. در این کارگاه به مهارت گوش دادن و صحبت کردن اشاره شد. هم‌چنین در مورد جلب حمایت همه جانبه و اهمیت گروه در چانه‌زنی بحث‌های ارائه گردید. برخی سازمان‌های غیردولتی از شهرستان‌های تهران، اراک، اصفهان، ساری، زنجان، همدان و گرگان در این کارگاه آموزشی حضور داشتند، هزینه اقامت مربی را نیز سفارت انگلیس پرداخت نمود.

اخیراً مواضع برخی سازمان‌های غیر دولتی از حالت آرام به سوی جبهه گیری‌های مستقیم و تندتر کشیده شده است. از جمله صدور بیانیه اعتراض آمیز، جمع آوری طومار (مجازی (سایت) یا واقعی)، برگزاری نشست در پارک‌ها به مناسبت روزهای جهانی و تشکیل کمپین به مناسبت روز جهانی زن، روز جهانی رفع خشونت و... در

¹ - نقد برخی از این متون در شماره 28 فصلنامه «کتاب زنان» به تفصیل ارایه شده است.

ضمن برخی از مسئولان سازمان‌های غیردولتی زنان و نیز فعالان رشته مطالعات زنان در دانشگاه‌ها شعار «جنبش زنان» را مطرح می‌کنند. (با تأکید بر شبه انقلاب بودن جنبش زنان در آینده)

8-3) ایجاد سازمان‌های غیر دولتی مجازی

برخی از سازمان‌های غیردولتی مجازی بدون داشتن دفتر، کار خود را انجام می‌دهند. از جمله این سازمان‌های غیر دولتی، «سازمان زنان ایران» (سزا) است که سایتی به همین نام طراحی کرده‌اند و جهت دهی فکری جریان‌های سکولار، فمینیستی و تجددگرای داخلی را بر عهده دارد. در بسیاری از گردهمایی‌ها سازمان غیردولتی زنان ایران با همین عنوان شرکت می‌کند.

9-3) ارتباط با سازمان‌های غیر دولتی جوانان

جوانان جزء پیاده نظام جریان‌های فکری مخالف می‌توانند باشند، زیرا نیروهای بانشاط و پرانرژی و در عین حال کم تجربه هستند. اخیراً برخی از سازمان‌های غیر دولتی، درصدد ایجاد ارتباط و استفاده از توان اعضای این سازمان‌ها می‌باشند و در اجلاس‌های جهانی نیز چند سازمان غیر دولتی جوانان، به همراه سازمان‌های غیر دولتی زنان یا غیردولتی‌هایی که در موضوع زنان هم فعالیت داشته‌اند، شرکت کرده‌اند.

10-3) دریافت پروژه از مراکز دولتی یا بین‌المللی

بخشی از درآمد سازمان‌های غیردولتی از طریق دریافت پروژه از سازمان ملل و آژانس‌های مربوط به آن تأمین می‌شود. سال گذشته در نشست‌هایی که سازمان‌های غیردولتی داشتند، برخی از این سازمان‌ها نسبت به عدم پاسخگویی سازمان ملل در قبال پیشنهادهای و طرح‌های برخی سازمان‌های غیردولتی اعتراض کردند. این پروژه‌ها عمدتاً به سازمان‌های کاملاً همسو با اهداف جهانی‌سازی سازمان ملل تعلق می‌گیرد. در واقع سازمان ملل با این پروژه‌ها اطلاعات بسیار دقیقی از وضعیت داخلی کشورها بدست می‌آورد.

3-11 بهره‌گیری از نفوذ افراد سیاسی

برخی از سازمان‌های غیر دولتی با حضور فردی سیاسی یا دارای منصب دولتی تأسیس می‌شود، به طوری که گاه یک فرد در چندین سازمان غیر دولتی جزء هیأت مؤسسان می‌باشد و به جهت نفوذ آن فرد در دولت، امکان جذب منابع و اعتبارات دولتی تسهیل می‌شود.

3-12 بهره‌مندی از امکانات مختلف مراکز دولتی

برخی سازمان‌های غیردولتی با توجیه بعضی از مسئولان مراکز دولتی، از تسهیلاتی نظیر مکان و امکانات مراکز دولتی جهت دفتر محل کار یا تشکیل جلسات، نشست‌ها و کارگاه‌ها استفاده کرده‌اند. از جمله می‌توان به وزارت کشور، شهرداری و مراکز ذیربط و دانشگاه‌ها در این مورد اشاره نمود.

3-13 آموزش دوره‌های «توانمندسازی سازمان‌های غیردولتی زنان»

در چند سال اخیر به جهت گسترش بی‌رویه سازمان‌های غیردولتی؛ کارگاه‌های آموزشی مستمری با عنوان «توانمندسازی سازمان‌های غیردولتی زنان» برگزار شده است. این دوره‌های آموزشی دارای نقاط ضعف متعددی می‌باشد که چند مورد بیان می‌شود:

3-13-1 در کارگاه‌های آموزشی گاه تدریس توسط آژانس‌های وابسته به سازمان ملل و چند سازمان مشاوره‌ای انجام می‌شود، حال آنکه صاحب‌نظران ایرانی متعددی هستند که می‌توانند منطبق با مبانی فکری اسلامی و ملی متون آموزشی را تدوین و تدریس نمایند.

3-13-2 در برخی از این کارگاه‌های آموزشی، تدریس به زبان انگلیسی بوده و در موارد متعدد، جزواتی هم که منتشر می‌شود، به زبان انگلیسی می‌باشد. این امر نشان‌دهنده غریب‌دگی حاکم بر این آموزش‌ها می‌باشد.

3-13-3 اکثر موضوع‌های مورد بحث در این آموزش‌ها فاقد نیازسنجی اولیه می‌باشد، به همین جهت در موارد متعدد متون کتاب‌ها و خبرها نسبت به نیاز جامعه امروز زنان ایرانی بیگانه است.

3-13-4) ظرفیت‌های آموزش داخلی در این کارگاه‌ها مورد شناسایی قرار نگرفته است. لذا در موارد متعدد علیرغم عدم وجود ظرفیت مناسب، افراد با وعده و وعیدهای مختلف مال و پست در این کارگاه‌ها شرکت می‌کنند.

(4) پیشنهادات

در راستای استفاده مطلوب از این گزارش مستند به نظر می‌رسد، باید دولت قوانین مناسب وضع نماید و در اجرای آن کوشا باشد تا هم جبران نقایص گذشته شود و هم در آینده وضعیت مطلوب برای سازمان‌های غیردولتی ایجاد شود، لذا چند پیشنهاد ارائه می‌گردد.

4-1) تدوین سیاست‌های مشخص حمایتی و نظارتی درباره سازمان‌های غیر دولتی از سوی دولت؛

4-2) ترسیم دقیق سیاست‌های نظام اسلامی در عرصه بین‌الملل و ترسیم جایگاه نهادهای غیر دولتی در دستیابی به اهداف بین‌الملل نظام اسلامی؛

4-3) ایجاد شبکه‌های اطلاع‌رسانی میان سازمان‌های غیردولتی ملتزم به نظام اسلامی و توانمندسازی آنها از سوی سازمان‌های غیردولتی؛

4-4) حمایت از سازمان‌هایی که در زمینه مسائل اسلامی حرکت می‌کنند، از جمله جنبش نرم‌افزاری، توسعه فرهنگ اسلامی، ارتقای اخلاق عمومی و آداب اجتماعی، تقویت پیوندهای خانوادگی، مددکاری اجتماعی و ...؛

4-5) نظارت بر عملکرد سازمان‌های غیر دولتی و سازمان‌های حمایتگر، به منظور ایجاد وحدت رویه در عملکرد دستگاه‌های مختلف نظام در برابر سازمان‌های غیردولتی؛ با این کار از یک سو همکاری و همیاری میان سازمان‌های غیر دولتی فعال افزایش می‌یابد و از سوی دیگر منجر به کاهش فعالیت‌های موازی می‌شود علاوه بر آن موجب تسریع در عملیات حمایتی از سازمان‌های غیر دولتی با اصلاح مستمر چرخه‌های سازمانی و ترغیب سازمان‌های غیر دولتی به فعالیت در موضوع‌های دارای اولویت و مهم می‌گردد؛

4-6) انجام تحقیق جامع پیرامون فعالیت سازمان‌های غیردولتی در نظام جمهوری

اسلامی ایران؛^۱

4-7) تعیین دقیق نحوه تعامل صحیح دولت با سازمان‌های غیردولتی؛ با حفظ استقلال آنها و حمایت از سازمان‌های غیردولتی حسب خدمت رسانی در راستای اهداف نظام و تعیین سازوکار ممانعت از سوء استفاده‌های سازمان‌های غیردولتی توسط بخش‌هایی از دولت، به عنوان مثال تدبیری اتخاذ گردد تا برخی نیروهای دولتی با ایجاد سازمان غیردولتی، امکانات دولتی را به نفع سازمان خویش بهره‌برداری نکنند یا شرایطی ایجاد شود تا دولت بیش از اندازه از سازمان‌های همسو با جناح سیاسی خویش حمایت نکند و سازمان‌های غیرهمسو با جناح خود را که در راستای نظام جمهوری اسلامی فعالیت می‌کنند، را نیز مورد حمایت قرار دهد.

4-8) تعیین نوع و محدوده تعامل سازمان‌های غیردولتی با کشورهای خارجی یا سازمان ملل و نیز انعقاد قراردادها در این زمینه و نظارت دقیق بر آنها؛

4-9) تأکید بر آموزش مسایل بنیادین از قبیل: حقوق بشر، حقوق زنان، حقوق کودکان، حکومت‌داری مطلوب، بازسازی اجتماعی جامعه ایرانی و... با تأکید بر مبنای دیدگاه‌های اسلامی؛

4-10) تعیین راه‌های توانمندسازی سازمان‌های غیردولتی بر اساس الگوهای بومی و البته با استفاده مثبت از تجارب دیگران؛

4-11) نظارت دقیق بر امور مالی سازمان‌های غیردولتی جهت جلوگیری از سوءاستفاده از اعتماد مردم؛

4-12) شناسایی و ایجاد ارتباط با سازمان‌های غیر دولتی همفکر در کشورهای مسلمان در امور زنان و ایجاد شبکه بین‌المللی اسلامی زنان.

در سمینار نقش زنان در جامعه اسلامی که با همت ایران و تأیید سازمان کنفرانس اسلامی در سال 1374 در تهران برگزار شد، به برخی همکاری‌ها تأکید شده که به چند مورد اشاره می‌شود:

4-12-1) «کامل شریف» دبیر کل جامعه جهانی بهداشت و امداد از اقدام

^۱ - لازم به ذکر است که علیرغم گستردگی فراوان سازمان‌های غیردولتی و تأثیرگذاری فراوان آن بر ساختار سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ایران، جمهوری اسلامی ایران فاقد سیاست و قوانین لازم در مورد این سازمان‌ها است.

جمهوری اسلامی ایران در پیشگامی، جهت برگزاری سمینار «اسلام، مذهب واقعی و تمدن قدیمی، راه حل‌هایی را برای مشکل زنان» قدردانی نمود و افزود: «در اینجا با توجه به تجربیات بشر و نیز الگوی عملی که بر پایه اسلام استوار است، مسئله زن مورد بررسی قرار می‌گیرد. بدین ترتیب مردم جهان به جامعه اسلامی به دید جامعه‌ای که توانسته است بین اصول، اهداف و ارزش‌های معنوی و مذهبی و احتیاجات و نیازهای زندگی صنعتی امروز هماهنگی ایجاد کند، خواهد نگریست. هم اکنون به منظور تحقق هدف‌های اسلامی، کمیته اسلامی بین‌المللی زنان و کودکان در چارچوب شورای اسلامی بین‌المللی بهداشت و امداد تشکیل شده است و این کمیته برنامه‌های زیادی در دست اجرا دارد».

- نماینده «مراکش» نیز اعلام کرد: «ما معتقدیم توسعه قابل وصول نیست، مگر با همکاری بین کشورهای اسلامی؛ اگر تعالیم اسلام و سنت پیامبر را اجرا کنیم، می‌توانیم بر مشکلات فائق آئیم».

- رئیس سازمان جمعیت توسعه زنان «مالی» نیز خاطر نشان ساخت: «ما خواستار همبستگی اسلامی هستیم تا در جهت تقویت نقش زنان در توسعه، مؤثر واقع شویم».

- نماینده «نیجر» از سازمان کنفرانس اسلامی درخواست کرد تا چنین اجلاس‌هایی به طور مرتب برگزار گردد.

رئیس جمعیت زنان جمهوری «آذربایجان» پیشنهاد نمود: «یک سازمان، مرکب از زنان مسلمان سراسر جهان تشکیل شود و ایران نقش متحد نمودن کلیه سازمان‌های زنان کشورهای اسلامی را برعهده بگیرد».

- نماینده پاکستان پیشنهاد نمود: «به منظور همکاری و هماهنگی میان زنان مسلمان، سازمان زنان مسلمان در قالب سازمان کنفرانس اسلامی ایجاد گردد؛ تا از این رهگذر امکان تماس، ارتباط مستقیم، بحث و بررسی مسائل مهم و موردعلاقه امکان پذیر شود. هم‌چنین درخواست کرد درخصوص مسائل مختلف زنان اجلاس‌هایی به طور منظم توسط سازمان کنفرانس اسلامی برگزار شود».

- نماینده مالزی نیز پیشنهاد نمود: «یک مرکز بین‌المللی توسعه زنان اسلامی به منظور تحقیق و برنامه‌ریزی برای همکاری و هماهنگی، در کلیه زمینه‌های مربوط به زنان مسلمان ایجاد شود».

- در قطعنامه‌های کمیته فرهنگی هشتمین اجلاس سران کشورهای اسلامی که در آذر ماه 1376 در تهران برگزار شد، بر لزوم حفظ و حراست از هویت فرهنگی جهان اسلام و توجه بیشتر به حقوق زنان و نیز هماهنگی و همکاری کشورهای اسلامی در مقابله با تهاجم فرهنگی غرب و مشارکت ویژه زنان مسلمان تأکید شد. از جمله مصوبات کمیته فرهنگی اجلاس، می‌توان قطعنامه‌هایی درباره حمایت از نهاد خانواده در جهان اسلام و لزوم مقابله با تهاجم مخرب غرب علیه ارزش‌های اسلامی در نهاد خانواده نام برد. بند 19 بیانیه اجلاس، عبارت بود از:

«سران، پادشاهان و رؤسای جمهور کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی در هشتمین اجلاس خود در تهران، جمهوری اسلامی ایران، متعهد می‌شوند تا بر احترام کامل به عزت و حقوق زنان مسلمان و ارتقای نقش آنها در تمام زمینه‌های زندگی اجتماعی بر مبنای اصول اسلامی، تأکید کنند و از دبیرخانه می‌خواهند که مشارکت زنان را در فعالیت‌های مربوط به سازمان کنفرانس اسلامی تشویق کنند». لازم به ذکر است که شورای عالی انقلاب فرهنگی منشور حقوق و مسئولیت‌های زنان در نظام اسلامی ایران را تصویب نمود که می‌تواند پیش‌نویس اعلامیه حقوق زنان اسلامی در سازمان کنفرانس اسلامی قرار گیرد و با شناسایی نیروهای متعهد دلسوز سایر کشورهای اسلامی زمینه‌ساز حرکت فعال و مؤثر در این سازمان گردد. تذکر این نکته نیز خالی از فایده نیست که گویا مصر هم در چند سال قبل اعلامیه حقوق زنان اسلامی را تدوین و ارائه کرده است.

مسئولیت جمهوری اسلامی ایران از آن جهت سنگین است که این کشور منادی حکومت اسلامی در جهان بوده و امام خمینی (ره) با طرح سخنان نو در جهان، تحولی در جهان اسلام به وجود آوردند. ریاست مرکز امور مشارکت زنان نیز اعلام نمود: «ایران کاری کرده است که زنان عضو ستاد عالی ریاست سازمان کنفرانس اسلامی باشند». در صورت صحت این خبر زمینه اجرایی طرح دیدگاه اسلام در زمینه مسائل زنان نیز تا حدی فراهم شده است.

13-4) تدوین و تصویب قانون پیرامون تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی در مجلس هفتم، یا تعیین سیاست در این زمینه در مجمع تشخیص مصلحت نظام؛ در این خصوص باید چند مسئله مورد توجه واقع شود، از جمله:

- 1-13-4) تعریف سازمان‌های غیردولتی، تفاوت آن با احزاب، انجمن‌های صنفی، واحدهای غیرانتفاعی آموزش و پرورش، آموزش عالی، مؤسسات پژوهشی، آموزشگاه‌های علمی آزاد؛
- 2-13-4) محدوده اهداف مجاز سازمان‌های غیردولتی؛
- 3-13-4) معین شدن مشخصات همه اعضای هیأت مؤسس و تعیین ویژگی‌های لازم برای آنها؛
- 4-13-4) تعیین ضوابط اعطای پروانه فعالیت سازمان‌های غیردولتی، مشخصات آنان، تعیین مرکز صدور و اعطای آن؛
- 5-13-4) تعیین نحوه نظارت بر سازمان‌های غیردولتی و مرجع نظارتی؛
- 6-13-4) معین شدن محدوده ارتباط سازمان‌های غیردولتی با مراکز دولتی و نحوه آن و نحوه نظارت بر این همکاری؛
- 7-13-4) تعیین قوانینی جهت ارزیابی عملکرد مالی سازمان‌های غیردولتی؛
- 8-13-4) تعیین مجازات سازمان‌های غیردولتی متخلف (در عملکرد مالی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی) و نحوه اجرای آن؛
- 9-13-4) وضع قوانین جهت ضابطه‌مند شدن دریافت کمک‌های مالی از سازمان‌های بین‌المللی، نحوه نظارت بر دریافت‌ها و هزینه کردن آن؛
- 10-13-4) وضع قوانین برای تعیین نوع همکاری با مراکز یا سازمان‌های دولتی و غیردولتی خارجی؛
- 11-13-4) مشخص شدن حقوق سازمان‌های غیردولتی؛
- 12-13-4) تعیین نحوه انحلال سازمان‌های غیردولتی و نحوه رعایت حقوق اعضا و سایر افراد مرتبط با سازمان مربوطه پس از انحلال.